

Kun Miklós Jenő:
A FÉLREISMERT PÓSA LAJOS*

A politikának leginkább kiszolgáltatott humán tudományok manipulatív szerepe igen nagy. Szándék kérdése, hogy érdekessé, vagy érdektelenné teszünk-e valakit. Megeshet, hogy egykor ünnepelt, a közgondolkodásra nagy hatást gyakorolt tollforgatókért későbbi nemzedékek mérsékeltebben, avagy egyáltalán nem lelkesednek, de keveseknek jutott olyan felháborító lebecsülés, mint – Benedek Elek szép szavaival – az apró emberek nagy költőjének, a honi véleményformálók által 1990 után folytatólagosan megtagadott, ezáltal napjainkban is félreismert Pósa Lajosnak, aki mindvégig becsülettel szolgálta – igenis emelkedő – nemzetét.

„Mint meseíró a magyar gyermekirodalom egyik megteremtője. Ifjúsági írásaival, szerkesztői működésével az élen járó pedagógusok között foglal helyet.” – olvasható az 1994-ig négy kötetben megjelent *Magyar Életrajzi Lexikonban* – Benedek Elekről. „Nemcsak szakmailag elsőrangú és hiteles lexikon (...) adatanyaga tiszta elrendezéssel várja, és önbecsülésre, a személyes nemzeti értékeink okán érzett öröme serkenti az érdeklődőt” – vélekedett annak idején Tarján Tamás irodalomtörténész (nyilatkozata a világhálón elérhető digitális változat fülszövegében is olvasható. Kíváncsiság ébredt bennem, vajon ki lehet a magyar gyermekirodalom *másik* megteremtője, ezért a Benedek Elek okán serkent örömöm és önbecsülésem fokozása céljából a P-betűs tartalomra kattintottam. Nos, ha van semmitmondó szócikk, a Pósa Lajosra vonatkozó az. Pedig a nagy székely meseíró kap-csán megfogalmazottak Pósa Lajosra mint költőre éppúgy érvényesek.

Az *Új Magyar Életrajzi Lexikon* (2000) – a világhálón ne keressék –, aránylag bőséges könyvészeti adatokkal is törekszik a Pósa Lajos rangjának megfelelő tájékoztatásra, viszont hátán, hogy nem említi az 1945 után hazánkban és Romániában kiadott köteteit: *Cicaiskola* (1960), *Tulipántos láda* (1981). Ne csodálkozzunk hát, ha a munkásságához jó szándékkal közlítő közlemények is bibliográfiai tévedéseket tartalmaznak!

Fülöp Géza, a hazánk első könyvtára által üzemeltetett Magyar Elektronikus Könyvtár a világhálón ki tudja mióta terjedő, Olvasók, könyvek, könyvtárak című írásának 81-82. fejezetében szintén Benedeket tünteti fel úttörőként, ráadásul Pósa-t az ő követőjének mondja!

A *Révai Új Lexikona* (2005) önállóan nem szerepelteti, neve csupán a *Pósa-asztal* címszóban fordul elő.

Az MTA ajánlásával és támogatásával jelent meg „A XXI. század alapműveltsége” címszóval hirdetett *Általános Kislexikon* (2005), kell-e mondanom, Pósa nélkül. Pedig XXI. századi alapműveltségünkhöz is éppúgy hozzátartozik az ő ismerete, mint Benedek Eleké. Vele kezdődött, és vele ért virágkorához az új hangvételű magyar gyermekirodalom; az alapműveltség megszerzését általános ismeretek közvetítésével segítő kislexikonokban neki *is* ott (lenne) a helye!

A már szinte hozzáférhetetlen *Hungária Irodalmi Lexikon* (1947) az utolsó, amely még együtt tárgyalja Benedek Elek és Pósa Lajos tényleges érdemeit. Komlós Aladár becsületére legyen mondva (alighanem ő írta az őket illető szócikkeket), hogy Pósa működésének maradandó szegmensét tekintve később is tárgyilagos tudott maradni (kár, hogy a műfajjal foglalkozó szakírókról ez nem mindig mondható el): „Hangját Gyermekversek című könyvében (1886) találta meg; Az Én Újságom című gyermeklap szerkesztőjéül 1889-ben lépett fel. Országos népszerűségének ez a lap volt egyik alapja, s joggal: mint gazdag leleményű gyermekköltő, múlhatatlan érdemeket szerzett.” (A magyar irodalom története, 1965)

Bognár Tas, *A magyar gyermekvers* (2001) című könyvéről – Pósa Lajos vonatkozásában – nem tudok kedvezően szólni. Szerző belenyugszik, hogy „a jó öreg Pósa bácsi mára már igen-csak kiment a divatból”. A köztudatba történő újbóli beemelésére kísérletet sem tesz. Elemzései igénytelenek, s visszatetszést kelt a saját kutatások hiányát elfedni igyekvő, olykor vállveregető hangnem.

A magyar gyermekirodalom-történetnek hiányát pótolni igyekvő szakmunkák általában említik Pósa dolgait, de majd mindegyiket átlengi az a végzetesen téves felfogás (ezért a vele kapcsolatban sokaknál tapasztalható maszatolás is), hogy a műfaj Benedek Elek 1888-as képviselőházi beszéde nyomán született meg, s e nemben művészi értelemben értékelhető alkotások inkább csak az elmúlt században keletkeztek. Gyermekirodalmunk első aranykoráról ezek tehát nem nyújtanak átfogó ismereteket, bennük napjaink pedagógusai is hiába keresik a kapaszkodókat. Attól nem lesz kisebb valaki, ha hibáit és lehetséges tévedéseit számba veszik, viszont nem láthatjuk valódi nagyságában, ha az esztétika csalóka paravánja mögé bújva rendre vonal alatt tartják, és fontos értékeiről nem beszélnek. A családrombolás és az iskola-bezárások idején hasznos lenne figyelmet szentelni az élet értékeinek is. Tanulságos ebből a szempontból Pósa Zoltán író, hírlapíró, irodalomtörténész – akinek a költő dédnagybátyja volt – szélesebb körben sajnós nem ismert véleménye: „Felnőttverseivel divatba hozta a fin de siècle évadján, a bús-borongós századvége apokaliptikus hangulatában az életörömet. A felvidéki, a hegyvidéki, az erdélyi, az alföldi magyar tájak szeretetét. Azt, hogy a hazaszeretet, a szülők iránti határtalan tisztelet, az élet értékeinek megbecsülése és mindenekelőtt a feltétel nélküli istenhit vezérelheti vissza az emberiséget az egyetemes pusztulás apokaliptikus örvényeiről. Pósa Lajos verseinek egyszerűségével, tiszta ritmusképleteivel, kalács- és cipóillatú, egészséges vidékiséggel a millenniumi, a XIX. század végi és a XX. század eleji Magyarország egyik lehetséges képét tárja elénk. (...) Bizony, Pósa Lajos kiszorította az előző századvég Magyarországból az idegenszerű fordításirodalmat, az idegen szellemet. A gyermekirodalmon keresztül tette magyarrá a soknemzetiségű Budapestet. Ezért kellett bűnhődnie az internacionalista orosz-szovjet bolsevizmus negyvenöt esztendején át. És ezért hallgatnák agyon őt nagyon sokan még ma is... amikor árad a kereskedelmi televíziós csatornákból, a videofilmekből, a multiplexekből a jellegtelen globalizáció és a minden korábbinál elsöprőbb agresszivitás kultusza.” (Pósa bácsi megőrizte a magyar nyelvet. MNO online, 2007. április 2.)

Tegyünk hát kísérletet nagy nemzetnevelőnk korszerűbb bemutatására (minden közlésem adatolt): Pósa Lajos (1850-1914), az eredeti magyar szellemiségű gyermekirodalom megteremtője és – Benedek Elek mellett – legfőbb ösztönzője; első ízig-vérig gyermekköltőnk. A pályakezdés viszontagságos évei után, 1881-ben a Szegedi Napló munkatársa lett. Ott ismerte meg Dankó Pistát, akinek első és legjobb szövegírója volt, s mindvégig igaz pártfogója maradt. Költészete Szegeden borult virágba; ott születtek *Apró történetei*, és ott írta új hangvételű gyermekverseit, melyek rövidesen kiszorították óvodáinkból és iskoláinkból a német mintára keletkezett pedagógus-költészet lélektelen termését. *Jó barát* címmel megindította az első irodalmi igényű gyermeklapunkat (1882). *Dalok, regék az ifjúság számára* (1884) és *Gyermekversek* (1886) című köteteivel végleg eljegyezte magát a gyermekek világával. Gyermekverseiben megtalálható valamennyi, a műfajjal szemben követelményként támasztható formai, tartalmi és hangulati elem; témáival és hangulataival ugyancsak rokon jelleget mutatnak a mindenkori legnagyobb magyar gyermekversköltők versei. Java költése gyermekirodalmunk törzsanyagát képezi. A nemzeti lélekre gyakorolt hatása csak Benedek Elekével mérhető. Irodalmi működésének jelentőségét pályatársai közül Tömörkény István méltatta először helyesen (1888)¹. Költői alkatának inkább megfelelő tevékenysége a jó szemű kiadók figyelmét sem kerülte el. A Singer és Wolfner vezetői megbízták induló gyermeklapjuk, *Az Én Ujságom* szerkesztésével. Mellé megnyerték a finom ízlésű meseíró, Benedek Elek, aki képviselőként is kiállt a magyar szellemiségű gyermekirodalom ügye mellett. 1889. december 15.-től haláláig szerkesztette az első irodalmi értékű, hazafias szellemű és európai színvonalú gyermeklapunkat (1891-től egyedül). Emberséges és bölcs szerkesztői üzeneteivel kapcsolatban különösen értékesek egyik legnagyobb írónk, Szabó Magda észrevételei (1999)². Irmei Ferencsel és Vass Mátyással, majd Havas Istvánnal és Peres Sándorral korszerű népiskolás olvasókönyveket is szerkesztett, megteremtve az ifjúsági olvasmányok új irányát. Neki köszönhető, hogy ezekbe

és óvódás-antológiáinkba is bekerültek népköltésünk tartalmi és formai elemei. Működését a korszak alighanem valamennyi tudósa, kiseddóvója és tanítója méltatta. A nyilvánosság előtti életének legbensőségesebb eseményére 1900 húsvétján került sor. A Kiseddnevelők Országos Egyesülete – 1896³ óta tiszteletbeli tagja volt – Szegeden tartott éves közgyűlésének keretében köszöntötte az ötvenéves költőt. Versei az ismert geopolitikai változásokat követően feledésbe merültek, azonban gyermekirodalmi munkásságát a két világháború között még értékén kezelték. A torz szemléletű irodalomtörténet-írás okolható azért, hogy 1945 óta nem sokra becsülik. Mellőzésének másik oka, hogy még mindig nincs megírva a magyar gyermekirodalom egységes története, amely gyermekköltészetének végre tárgyilagos megítélésére hivatott lenne. Újabban megjelent kötetei közül különösen értékes Gábor Emese tematikus sorozata. Ezeket a terjesztők nem veszik pártfogásukba, a bírálók nem tárgyalják, így jótékony hatásukat sem tudják kellő mértékben kifejtetni.

Nagy László gyermekpszichológus soraival ajánlom a félreismert Pósa Lajost olvasóink figyelmébe: „Nemcsak a gyermek kedély- és erkölcsvilága válhat gazdagabbá Pósa gyermekverseivel, hanem maguk a szülők és tanítók is szellemet és irányt meríthetnek belőlük. Költményeinek tanulmányozása kitűnő iskolája a tanító s nevelő pedagógiai önképzésnek is. Aki köteteit elolvassa, lehetetlen, hogy lelke tiszta, nemes, fennkölt érzelmekkel ne teljen meg s rabjává ne legyen a Pósa világának: *a gyermekvilágnak.*” (*Pósa Lajos gyermekvers-költészete.* Magyar Tanítóképző, 1906. december)

In: Magyar Református Nevelés, X. évfolyam 3. szám (2009. december)

* a nyomtatásban megjelent szöveg javított és két jegyzettel kiegészített változata:

- 1) Tömörkény István: *Pósa Lajos.* Szegedi Híradó, 1888. február 16
- 2) Szabó Magda: *A Pósa-szindróma: a fordított alakváltozás anatómiája.* In: A csekei monológ. Európa Kiadó, 1999
- 3) A nyomtatott szövegben 1897 szerepel, ami elírás.